

Motion till riksdagen 2023/24:438

av **Andrea Andersson Tay m.fl. (V)**

Cirkulär ekonomi

1 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag på tidssatta och mätbara nationella mål för omställning till cirkulär ekonomi och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige bör anta mål om minst 75 procents minskning av materialfotavtrycket i Sverige till 2050 och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag på lagstiftning som förbjuder planerat åldrande i produkter och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag på reglerande krav på relevanta produkters reparationsmöjligheter, hållbarhet och återanvändning och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag på lagstiftning som förbjuder handeln att slänga nya varor och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utreda hur ett förbud mot att slänga dugliga livsmedel inom livsmedelshandel kan utformas och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag på reglering för ökat producentansvar med krav på standardisering av plasttyper i syfte att öka återanvändning och återvinning och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige i förhandlingar om ett globalt avtal mot plastföroreningar bör verka för ett ambitiöst avtal med skärpta krav på nationella åtgärder och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige bör verka för en global målsättning om att all plast senast 2030 ska återvinnas eller återanvändas och tillkännager detta för regeringen.

10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ges i uppdrag att skyndsamt utreda lämpliga styrmedel som ekonomiskt främjar användandet av återvunna råvaror framför nyutvunna råvaror och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag på reglering som ställer krav på att varje enskild metall i produkter ska vara möjlig att återvinna och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige inom EU bör verka för förslag på reglering som ställer krav på att varje enskild metall i produkter ska vara möjlig att återvinna och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag på reglering som ställer högre krav på att byggsektorn använder hållbara material, inklusive krav på återbrukade och återvunna material, och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag på regelverk och styrmedel som främjar byggnation i biobaserade material och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör införa ett etappmål om återföring av kväve och fosfor till livsmedelsproduktionen i enlighet med Miljömålsberedningens förslag och tillkännager detta för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag på förbud mot spridning av avloppsslam och tillkännager detta för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag på producentansvar för textilier som omfattar kostnadsansvar för hela livscykeln och tillkännager detta för regeringen.

2 Effektivare resursanvändning för klimatet och miljön

I en cirkulär ekonomi är livslängden på material och produkter längre och behovet av uttagande av nya resurser mindre. För detta krävs en hållbar produktion och konsumtion samt att avfall används som en resurs. Det förutsätter att produkter i ökad utsträckning går att återanvända, reparera, återvinna, hyra och dela.

Produktion och konsumtion är i dag linjär och inte optimerad utifrån ett hållbart nyttjande av resurser. Nuvarande bristande resurseffektivitet och ohållbara materialanvändning måste brytas för att åtgärda de största planetära utmaningarna, klimatkrisen och förlusten av biologisk mångfald. Enligt FN:s internationella resurspanel är ineffektiv resursanvändning orsak till hälften av världens klimatutsläpp och har resulterat i 90 procent av förlusten av biologisk mångfald.

Resursförbrukningen är därtill ojämnt fördelad såväl globalt som nationellt. En jämlikare fördelning av resurser är en förutsättning för att en kraftigt minskad total resursanvändning ska kunna kombineras med en god materiell standard för alla, såväl i Sverige som globalt. De rikaste 10 procenten i världen står för cirka hälften av alla koldioxidutsläpp. Omställningen till ett hållbart samhälle kommer därför att få störst konsekvenser för dem som i dag har störst klimatpåverkan och som tar mest resurser i anspråk. Sverige har som nation i dag en genomsnittlig konsumtion per person som är dubbelt så

stor som det globala genomsnittet. Vårt inhemska behov av utvinning av globala resurser för vår konsumtion överstiger kraftigt en hållbar nivå. Sverige behöver därför kraftigt minska sitt materialfotavtryck för att vi som nation ska kunna hålla oss inom den planetära gränsen för hållbar resursanvändning.

Vänsterpartiet verkar för en ekonomi som är cirkulär, där vi inte tar ut mer från naturen än vad som är hållbart och där det som nyttjas kan användas igen genom återanvändning och materialåtervinning. Detta är ett synsätt som vi behöver bygga in i all industriell verksamhet genom att ställa högre krav på producenterna. Genom att använda det material som redan finns i samhället mer effektivt kan vi minska uttaget av nya resurser, såväl ändliga som förnybara, och förhindra överutnyttjandet av jordens resurser. Vänsterpartiet anser att det gemensamma ägandet i ekonomin behöver öka och bidra till omställningen.

Vi anser att det är politikens ansvar att införa regleringar, styrmedel och offentligt stöd för att uppnå ett mer resurseffektivt samhälle. Dessa åtgärder behöver omfatta hela samhället. Cirkulära affärsmodeller som bidrar till att material och produkter hålls i omlopp ska vara normen. Här kan en mångfald aktörer alltifrån näringsliv, icke-vinstdrivande företag, statliga bolag, kommuner och landsting till kooperativ, sociala företag och ideella föreningar bidra till att låta våra resurser cirkulera i samhället med målet att göra största möjliga nytta. Ökade krav på standardisering och produktdesign av material och som släpps ut på marknaden är nödvändigt för en sådan inriktning. En sådan reglering för att främja en cirkulär ekonomi måste även förenas med ambitionen att fasa ut hälso- och miljöskadliga kemikalier. Det främjar utveckling av ny teknologi och skapar gröna jobb. Inte minst inom bygg- och anläggningsbranschen och infrastruktur måste material i ökad utsträckning återbrukas och återvinnas. Men det krävs även ökat statligt stöd för att främja moderna och hållbara städer för att nå ett mer transporteffektivt samhälle och en delandets ekonomi som har fokus på justa arbetsvillkor och miljönytta.

Åtgärder för att uppnå en cirkulär ekonomi förutsätter åtgärder på global nivå, inom EU samt nationellt. FN:s globala hållbarhetsmål Säkerställa hållbara konsumtions- och produktionsmönster är en god grund för att globalt verka för ett resurseffektivt samhälle som både minskar det ekologiska avtrycket och stärker den sociala och ekonomiska hållbarheten. EU antog 2020 en andra handlingsplan för cirkulär ekonomi – För ett renare och mer konkurrenskraftigt Europa – och den har en central betydelse för unionens gröna giv. Den dåvarande regeringen presenterade året efter Sveriges första handlingsplan för cirkulär ekonomi. Vänsterpartiet har välkomnat båda dessa initiativ. Sveriges handlingsplan för cirkulär ekonomi berör centrala fokusområden men är enligt vår uppfattning otillräcklig för att vara i linje med det globala hållbarhetsmålet och den genomgripande omställning av samhället som krävs. Inte minst saknas förslag på åtgärder gällande lagstiftning och styrmedel.

I motionen presenterar Vänsterpartiet förslag på åtgärder för en cirkulär ekonomi med en effektivare resursanvändning för att nå klimatmål och miljö kvalitetsmål.

2.1 Sverige bör anta tydliga mål för att nå cirkulär ekonomi

Många kommuner arbetar aktivt för att öka återbruket av t.ex. datorer och möbler. De som kommit längst i detta arbete är de kommuner som satt tydliga mål. Flera länder har även satt upp nationella mål. Nederländerna har antagit en målsättning om att till 2030 halvera konsumtionen av nya material. Finland har sedan några år tillbaka ett program

för omställning till cirkulär ekonomi med tydliga och mätbara mål. Vänsterpartiet anser att även Sverige bör anta konkreta mål för att återbruka material och produkter samt förlänga livslängden på högkvalitativa produkter. Våra klimatmål behöver snarast kompletteras med dessa återbruksmål för att tydligare styra ekonomin mot ökad cirkularitet. Regeringen bör återkomma med förslag på tidsatta och mätbara nationella mål för omställning till cirkulär ekonomi. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

År 2022 presenterades för första gången en kartläggning av hur cirkulär Sveriges ekonomi är. Generellt brukar Sverige placera sig relativt högt i denna typ av rapporter som jämför hållbarhet mellan länder i form av index. I rapporten *The Circularity Gap Report Sweden (2022)* visar analyser av hur Sverige konsumerar material (alltifrån livsmedelsvaror och konsumtionsvanor till bostäder och mobilitet) att Sverige endast är cirkulärt till 3,4 procent. Det globala genomsnittet ligger på 8,6 procent. När det kommer till resursutvinning och resursanvändning visar det sig att Sverige hör till de länder som ligger lägst i undersökningen. Sverige har 0,13 procent av världens befolkning men använder 3 procent av världens resurser.

Enligt en rapport från det tyska Naturvårdsverket (2018) behöver materialfotavtrycket hållas inom gränsen 5–8 ton/capita och år till år 2050. Sverige förbrukar cirka 25 ton per person och år för närvarande. För Sveriges del innebär det att vårt materialfotavtryck behöver minska med 70–80 procent till år 2050 för att vi ska kunna hålla oss inom den planetära gränsen för hållbar resursanvändning.

Sverige bör anta mål om minst 75 procents minskning av materialfotavtrycket i Sverige till år 2050. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

2.2 Förhindra planerat åldrande i produkter och stärk krav på ökad hållbarhet

Vi lever i ett konsumtionssamhälle där hög konsumtion krävs för att hålla liv i en hög ekonomisk tillväxt. Att produkter håller kortare tid ökar avfallsmängderna och motverkar effektivt utnyttjande av naturresurserna i enlighet med en cirkulär ekonomi. För att hålla nere koldioxidutsläppen måste vi förlänga användandet av produkter och öka återanvändning och materialåtervinning. Detta kräver politiska initiativ genom stärkt reglering. Initiativ från marknaden och konsumenter kan ta oss steg i rätt riktning men kommer att vara otillräckligt för att i tid nå en hållbar cirkulär ekonomi.

EU-kommissionen presenterade 2022 ett förslag till ekodesignförordning. Syftet med förordningen är att ge möjlighet att reglera produkters hållbarhet genom hela deras livscykel. Vänsterpartiet välkomnar initiativet och unionen rör sig så sakteliga mot lagstiftning som ska sätta stopp för planerat åldrande och tvinga producenter att ta hänsyn till hållbarhet, reparerbarhet, återanvändbarhet samt uppgraderbarhet när produkter utformas. Men man behöver inte vänta in att EU ska ta beslut i frågan. Frankrike har visat vägen. De var först i världen med lagstiftning mot s.k. planerat åldrande i produkter. Sedan januari 2021 måste även tillverkare av vissa elektroniska produkter, som mobiltelefoner och laptoppar, dessutom upplysa kunderna om möjligheterna att reparera produkterna. Vänsterpartiet har länge arbetat för att få till åtgärder som förlänger livslängden för det som produceras, främst elektroniska produkter. Klimatkrisen kräver åtgärder här och nu och vi kan inte alltid invänta initiativ från EU.

Regeringen bör återkomma med förslag på lagstiftning som förbjuder planerat åldrande i produkter. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Regeringen bör återkomma med förslag på reglerande krav på relevanta produkters reparationsmöjligheter, hållbarhet och återanvändning. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

2.3 Inför förbud för handeln att slänga nya varor

Inom handeln förekommer att nya varor slängs. Ofta sker detta genom att dessa först har förstörts. Detta resursslöseri har konstaterats inom t.ex. försäljningen av kläder, skor, möbler och sportartiklar. Förfarandet har skett både när det gäller fullt fungerande men reklamerade varor men även nya osålda varor. Det förekommer att varor med säkerhetsrisker, såsom hjälmar, förstörs p.g.a. avtal med leverantörer. Men enligt KTH-forskare på Avdelningen för strategiska hållbarhetsstudier i en artikel i Expressen 6/9 2021, är det huvudsakligen inte varor med säkerhetsrisker som slängs. Skälet är snarare en rädsla för att varorna ska komma ut på marknaden och hota nyförsäljningen.

Rapporter från ett antal länder i Europa visar dessutom att världens största e-handelsföretag slänger miljontals nya varor varje år. E-handelsföretagen har enorma lager, bl.a. i Sverige, och erbjuder sina leverantörer möjligheten att lagra sina produkter. Priset för denna lagring ökar med tiden och till slut kan det komma till ett läge där det är billigare att kassera produkterna än att ha dem kvar i lager.

Vänsterpartiet anser att detta är ett oacceptabelt resursslöseri som ger negativa klimat- och miljökonsekvenser. Enligt studier står ungefär hälften av människans utsläpp från materialanvändningen och resten från fossil energianvändning. Det finns även en social dimension i denna problematik då många människor saknar ekonomiska resurser att köpa nya produkter och skulle kunna nyttja det som slängs.

En reglering för att förhindra detta resursslöseri vore önskvärd på EU-nivå. Men en sådan kan dröja. Det finns dock medlemsländer, som Tyskland och Frankrike, som redan infört reglering. I dessa länder får företag sedan 2020 inte slänga osålda produkter. I stället måste dessa doneras, återanvändas eller i sista hand återvinnas.

Regeringen bör återkomma med förslag på lagstiftning som förbjuder handeln att slänga nya varor. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

2.4 Utred förbud mot att slänga dugliga livsmedel i butikerna

En betydande del av alla livsmedel som produceras konsumeras aldrig utan slängs i produktions- eller konsumtionsledet. Matsvinnet är ett slöseri med våra resurser och orsakar ökade utsläpp av växthusgaser. Det är emellertid svårt att få bukt med matsvinnet. Frankrike har sedan 2016 förbud mot s.k. kassering av ätbara livsmedel för butiker. Butikskedjorna kan straffas med dryga böter om lagstiftningen inte följs. I Frankrike måste matprodukter som inte går till försäljning därför i stället skänkas till exempelvis välgörenhetsorganisationer. Frankrikes initiativ visar att det är möjligt att vidta nationella åtgärder utan att det strider mot EU:s regelverk. Även Sverige bör förbjuda kassering av dugliga livsmedel inom livsmedelshandeln och ta fram alternativ till att de kasseras. Regeringen bör utreda hur ett förbud mot att slänga dugliga livsmedel inom livsmedelshandel kan utformas. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

2.5 Stärk kraven på producenterna för färre plastsorter med ökad återvinning och återanvändning

Endast 10 procent av all plast återvinns i Sverige. En mycket stor del av plasten produceras av råolja och över 1 miljon ton plast eldas upp, vilket enligt Naturvårdsverket motsvarar 8 procent av Sveriges totala koldioxidutsläpp. Förutom den stora klimatpåverkan denna ohållbara materialhantering ger så orsakar den negativa effekter även för miljön och ekosystemen. I dag finns hundratals olika plastprodukter på marknaden vilket gör det svårt att återvinna plasten. Vänsterpartiet har vid ett flertal tillfällen lyft behovet av stärkt reglering.

Ibland innehåller plastprodukter ämnen som är miljö- och hälsoskadliga vilket gör att de inte lämpar sig för materialåtervinning, men i många fall beror det på att plastprodukterna består av så olika typer av plast att materialåtervinning inte är möjlig. Det är en ohållbar situation som enligt Vänsterpartiets uppfattning måste åtgärdas genom att högre krav ställs på producenterna. Även om EU har antagit en i delar ambitiös handlingsplan för den cirkulära ekonomin får det inte begränsa vår nationella rådighet för skyndsamma nödvändiga åtgärder. Vi anser att det behövs en lagstiftning som innebär ökat producentansvar med krav på standardisering av plasttyper så att ökad återanvändning och återvinning möjliggörs. Genom att tillåta färre typer av plaster på marknaden samt undvika att färga plaster skulle, enligt forskare vid Linköpings Universitet, återvinning kunna stärkas. Avfall Sverige har även i forskningsprojekt kunnat visa att det för väldigt många produkter är möjligt att ersätta de hundratals olika varianterna av plast som används i dag med betydligt färre, kanske tiotalet plastsorter.

Regeringen bör återkomma med förslag på reglering för ökat producentansvar med krav på standardisering av plasttyper i syfte att öka återanvändning och återvinning. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Över 90 procent av all plast som produceras globalt är framställd av fossila råvaror. Endast runt 9 procent av all plast som produceras globalt blir återvunnen eller återanvänd. Plastskräpet orsakar påverkan för havslevande djur över hela världen oavsett om den är biobaserad eller fossilt framställd. Plastskräp som kommer ut i naturen bryts med tiden ner till mikroplaster. Enligt Naturvårdsverket är dock kunskapsluckorna betydande när det gäller i vilken grad mikroplasterna påverkar människors hälsa och vår natur.

FN-länderna enades 2022 om att ta fram ett juridiskt bindande plastavtal. Målsättningen är att ett globalt plastavtal ska vara klart före utgången av 2024. Ett globalt avtal för att åtgärda plastens negativa påverkan på miljö och klimat är enligt Vänsterpartiet helt nödvändigt och nu krävs att Sveriges regering verkar för att avtalet blir ett verkningsfullt verktyg för att åtgärda problemen.

Sverige bör i förhandlingar om ett globalt avtal mot plastföreningar verka för ett ambitiöst avtal med skärpta krav på nationella åtgärder. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Sverige bör verka för en global målsättning om att all plast senast år 2030 ska återvinnas eller återanvändas. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

2.6 Minska behovet av nya gruvor genom att mineral och metaller ingår i en cirkulär ekonomi

Klimatomställningen kommer att kräva ökad mängd innovationskritiska metaller. I dag importerar Europa och Sverige till stor del dessa. Vänsterpartiet är öppna för att Sverige kan behöva bryta en del av dessa metaller inom landet för att minska vår egen sårbarhet och bidra till en hållbar klimatomställning i Europa. All gruvbrytning innebär dock en stor påverkan på miljön och för människor och kräver därför en gedigen miljöprövning. För att minska behovet av nya gruvor och nytvunna råvaror behövs politiska åtgärder för att effektivisera användningen och återbruka och återvinna produkter i högre utsträckning. Kostnaden för effektivare resursanvändning och återbrukade produkter måste minska för att kunna konkurrera med produkter som nyttjar nytvunna råvaror. Styrmedel måste därför enligt Vänsterpartiets uppfattning införas så att det blir kostsammare att använda nytvunna råvaror än återvunna. En utredning med detta syfte bör skyndsamt tillsättas och bör i direktiv ges i uppdrag att se över förutsättningar för att införa kvotplikt för återvunnet material samt marknad för återvinningscertifikat.

Regeringen bör ges i uppdrag att skyndsamt utreda lämpliga styrmedel som ekonomiskt främjar användandet av återvunna råvaror framför nytvunna råvaror. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Det finns ett flertal faktorer som påverkar återvinningen av metaller i samhället. Basmetaller som järn, koppar och aluminium ur elektronikskrot har en förhållandevis god återvinning i Sverige. För bly är återvinningsgraden hög, framför allt genom insamling av blybatterier. Men ofta saknas kunskap om vilka mängder av metaller som ingår i en produkt som ska återvinnas. Ofta är metallerna dessutom tillsammans och blandade med andra ämnen vilket gör att det blir dyrt att sortera ut metallerna. För många mindre vanliga metaller är återvinningsgraden fortsatt låg och har potential att öka. Inte minst gäller detta legeringsmetaller inom stålindustrin.

Inom EU pågår en rad forskningsprojekt för att utveckla design inom elektroniska produkter för att effektivisera återvinning av metaller. Vänsterpartiet välkomnar dessa initiativ på EU-nivå men anser att Sverige samtidigt bör stärka kraven på producenterna att metallerna i varorna som släpps på marknaden ska vara möjliga att återvinna.

Regeringen bör återkomma med förslag på reglering som ställer krav på att varje enskild metall i produkter ska vara möjlig att återvinna. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Sverige bör inom EU verka för reglering som ställer krav på att varje enskild metall i produkter ska vara möjlig att återvinna. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

2.7 Främja en hållbar byggsektor

Inom bygg- och anläggningsbranschen nyttjas en stor mängd material och avfallsmängderna är betydande. Byggsektorn står för 35 procent av allt avfall inom EU och i Sverige står sektorn för över 20 procent av koldioxidutsläppen. Material som finns i befintliga byggnader och i vår infrastruktur behöver i ökad utsträckning kunna återbrukas och återvinnas. Detta måste gälla även vid renoveringar, där stora problem uppstår när nya och välfungerande kök och badrum rivs ut för att ersättas, inte sällan med högre hyror för hyresgäster som resultat.

Biobaserade material har potential att växa inom byggbranschen och Vänsterpartiet verkar för ökat bostadsbyggande i trä. Från ett klimatperspektiv finns det stora fördelar att bygga i trä då det minskar behovet av cement och binder kol långsiktigt. För att uppnå en hållbar byggsektor krävs politiska åtgärder. Regeringen bör återkomma med förslag på reglering som ställer högre krav på att byggsektorn använder hållbara material, inklusive krav på återbrukade och återvunna material. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Regeringen bör återkomma med förslag på regelverk och styrmedel som främjar byggnation i biobaserade material. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

I Vänsterpartiets motion Bostadspolitik, planering och byggande (2023/24:2320) föreslår vi en rad ytterligare åtgärder och satsningar för ökat bostadsbyggande i trä och förbättrat återbruk av byggmaterial.

2.8 Hållbar återföring av fosfor och kväve

I sitt betänkande Havet och människan (SOU 2020:83) bedömer Miljömålsberedningen att åtgärder för att komma till rätta med effekterna av övergödning vid kust och hav även fortsättningsvis kommer att vara ett av de huvudsakliga insatsområdena för att nå god ekologisk status och god miljöstatus, dvs. nå miljökvalitetsmålet Hav i balans samt levande kust och skärgårdar. Åtgärder för att minska övergödningen bidrar till att Östersjön blir mer motståndskraftig mot klimatförändringar. Näringsämnen som kväve och fosfor finns naturligt i våra miljöer, men när de i för stora mängder tillförs havet av mänskliga aktiviteter skapar det problem genom försämrade vattenkvalitet och syrebrist. Fosfor är ett viktigt växtnärsämne men även en begränsad resurs. Den fosfor som i dag ingår i konstgödseln som används i Sverige och övriga västvärlden har sitt ursprung i ett fåtal fyndigheter av råfosfat i världen. Även i vårt avloppsslam finns stora mängder fosfor.

I sitt betänkande föreslår därför Miljömålsberedningen ett etappmål om ökad återföring av fosfor och kväve till livsmedelsproduktionen. Målet innebär att till 2030 genom förbättrad resurshushållning öka återföringen av använd fosfor och kväve till livsmedelsproduktionen. Regeringen bör införa ett etappmål om återföring av kväve och fosfor till livsmedelsproduktionen i enlighet med Miljömålsberedningens förslag. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Avloppsslam, dvs. det slam som uppstår när avloppsvattnet renats i reningsverken, används i dag i viss utsträckning som växtnäring i jordbruket, detta främst för att återföra fosfor till marken. För avloppsreningsverken har det också varit ett enkelt sätt att bli av med stora avfallsmängder. Problemet är att avloppsslammet förutom fosfor innehåller en rad skadliga kemikalier och tungmetaller. Analyser av avloppsslammet har visat på innehåll av bl.a. flamskyddsmedel, perfluorerade ämnen (PCB), läkemedelsrester och tungmetaller, såsom kadmium. Dessa ämnen riskerar att ge negativa effekter såväl för miljön som för människor.

Vänsterpartiet anser att avloppsslam ska hanteras som en resurs i en cirkulär ekonomi samtidigt som miljögifter inte ska cirkuleras i kretsloppet. Så fungerar inte nuvarande spridning av avloppsslam i Sverige.

Regeringen bör återkomma med förslag på förbud mot spridning av avloppsslam. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

2.9 Inför producentansvar för textilier

Sveriges konsumtion av textil har ökat med 40 procent de senaste åren. Runt 9 kilo textil per person och år slängs i blandat avfall. Det bästa sättet att minska miljöpåverkan från textilt material är att förlänga livslängden på produkterna. Att handla textilier i second hand eller att använda befintlig textil för nya produkter ger större nytta än att materialet cirkuleras genom fiberåtervinning. Enligt Naturvårdsverket står fibrerna endast för 16 procent av en textils totala miljö- och klimatpåverkan. Återvunnen fiber minskar bara en produkts miljöpåverkan med mellan 5–10 procent. Fokus för åtgärder måste därför i första hand vara att förlänga livslängden på producerad textil samt att använda befintlig textil i tillverkning av produkter (remanufacturing). Om inte något av dessa alternativ är möjligt bör återvunnen fiber användas i produktionen. Men för att uppnå ett cirkulärt system för textilier behövs alla dessa åtgärder/processer. Producentansvar med effektiva system för insamling är ett första steg i en cirkulär hantering av textilier men måste kompletteras med samhällsinsatser och samhällskrav i de följande stegen i kedjan för att de avsedda effekterna för cirkulär ekonomi ska uppnås och greenwashing förhindras.

I EU:s handlingsplan för cirkulär ekonomi är textil ett prioriterat område. En textilstrategi är under framtagande inom EU och senast år 2025 ska alla EU-länder samla in textilavfall separat.

Vänsterpartiet välkomnar EU:s initiativ och verkar för skärpta krav på producenterna för att minska de stora miljöproblemen och brist på hänsyn till mänskliga rättigheter som nuvarande produktion orsakar globalt. Aftonbladet har i ett flertal reportage under 2023 visat hur kläder som samlats in i svenska butiker sedan dumpats eller bränts utan kontroll i fattiga länder. Reportagen visar med tydlighet de risker som uppstår för människor och miljö när kraven på producenterna brister. Vänsterpartiet anser att Sverige skyndsamt bör införa ansvar för textilproducenterna att bära kostnaden för att textilier samlas in. Det ska inte vara möjligt att stora klädföretag dumpar sina miljöproblem i andra länder. Inom EU pågår ett arbete för att producentansvar ska införas i unionen och kommissionen har föreslagit att producenterna blir fullt kostnadsansvariga för hela livscykeln för textilprodukter och en hållbar hantering av textilier. Men det kommer att dröja många år innan ett sådant är plats. Frankrike har redan på nationell nivå infört producentansvar och en del länder har sedan dess tagit fram egna förslag på producentansvar. Även i Sverige togs förslag på producentansvar fram när en utredning presenterade sina förslag till dåvarande regering i december 2020. Kostnaden för att hantera och återvinna textilavfallet skulle läggas på textilproducenterna med förslaget. Men både dåvarande och nuvarande regering har varit passiv i frågan.

Regeringen har under 2023 tagit fram en promemoria med förslag om att kommunerna ska få ansvar för insamlingen av textil. Bestämmelserna i promemorians förslag föreslås träda i kraft den 1 januari 2025. Vänsterpartiet anser att kommunerna kan vara väl lämpade att ansvara för insamling av textil. Vi ser dock betydande risker med att medborgarna och kommunerna i stället för producenterna kan få komma att bära kostnaderna med förslaget i och med att regeringen avvaktar beslut från EU om producentansvar, vilket kan komma att dröja många år. Producentansvar med effektiva system för insamling är ett första steg i en cirkulär hantering av textilier men måste kompletteras med samhällsinsatser och samhällskrav i de följande stegen i kedjan för att de avsedda effekterna för cirkulär ekonomi ska uppnås och greenwashing förhindras.

Regeringen bör återkomma med förslag på producentansvar för textilier som omfattar kostnadsansvar för hela livscykeln. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Andrea Andersson Tay (V)

Kajsa Fredholm (V)

Lotta Johnsson Fornarve (V)

Linda W Snecker (V)

Hanna Gunnarsson (V)

Håkan Svenneling (V)